

**Η αξία των Ιστορικών Αρχείων και των συλλογών τους για την κοινωνία και τη δημόσια διοίκηση -
Μια συγκριτική μελέτη μεταξύ Ιδρυμάτων στη Βραζιλία, την Ελλάδα και την Πορτογαλία.
Ανακοίνωση έρευνας και προκαταρκτικά αποτελέσματα**

Márcia Almada, Universidade Federal de Minas Gerais, Brazil

Σπύρος Ζερβός, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής-Τμήμα Αρχειονομίας Βιβλιοθηκονομίας και
Συστημάτων Πληροφόρησης

Ευτυχία Βραϊμάκη, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής-Τμήμα Αρχειονομίας Βιβλιοθηκονομίας και
Συστημάτων Πληροφόρησης

The value of Historical Archives and their collections for society and public administration - A comparative study among institutions in Brazil, Greece, and Portugal. Research announcement and preliminary results.

Márcia Almada, Universidade Federal de Minas Gerais, Brazil / marciaalmada@ufmg.br

Spiros Zervos, Department of Archival, Library & Information Studies, University of West Attica / szervos@uniwa.gr

Eftychia Vraimaki, Department of Archival, Library & Information Studies, University of West Attica / evraim@uniwa.gr

The ongoing research explores the significance and symbolic value that communities assign to historical archives. It focuses on the material preservation policies of collections and the influence of digital technologies on evolving historical research practices and the dissemination of archival materials. The study aims to assess both national and international experiences in public archives, examining the human and technical resources used in preservation efforts, technological development, professional training, collection dissemination, and scientific and cultural outreach. The research was conducted in six public archives across three countries: Brazil, Portugal, and Greece. The collected data highlight significant governmental efforts toward digitization, but also point to a clear lack of systematic and integrated digital preservation policies. Outreach and dissemination efforts vary, ranging from projects involving community engagement with nearby residents to permanent or temporary exhibitions of archival collections. The Contingent Valuation Methodology from Cultural Economics was adapted and applied to one of the selected institutions. A major conclusion of the research is that, with stronger governmental support, public archives could fully realize their threefold role—historical, civic, and administrative—and serve society in a more comprehensive manner.

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τη σημασία και τη συμβολική αξία που αποδίδουν οι κοινότητες στα ιστορικά αρχεία, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις πολιτικές διατήρησης των συλλογών και στον ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών στη διαμόρφωση νέων πρακτικών ιστορικής έρευνας και διάδοσης του αρχειακού υλικού.

Η βιβλιογραφική έρευνα αναδεικνύει ένα κενό στην κατανόηση της σημασίας των αρχείων για την περιφερειακή και εθνική αναπτυξιακή στρατηγική. Οι σύγχρονες μελέτες που αφορούν τις αξίες που αποδίδονται στην πολιτιστική κληρονομιά επικεντρώνονται κυρίως στην ακίνητη πολιτιστική κληρονομιά, όπως προκύπτει από τις έρευνες των ιδρυμάτων που προωθούν τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό το κενό επηρεάζει όχι μόνον τη δημόσια διοίκηση, αλλά και τις επιστημονικές και πολιτιστικές κοινότητες που ενδιαφέρονται για τις αρχειακές συλλογές.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το σύγχρονο παράδειγμα της κοινωνικής αξίας που αποδίδεται στην πολιτιστική κληρονομιά εφαρμόζεται ειδικά στην αρχειακή κληρονομιά, καθώς και πώς τελικά αυτή η αξία μπορεί να ενισχύσει τη συμμετοχή των αρχειακών ιδρυμάτων στα προγράμματα οικονομικής, τεχνολογικής και κοινωνικής ανάπτυξης των κοινοτήτων. Από αυτή την άποψη, η έρευνα επιδιώκει να αξιολογήσει εθνικές και διεθνείς εμπειρίες σε δημόσιους φορείς που διατηρούν αρχειακές συλλογές, μελετώντας τους ανθρώπινους και τεχνικούς πόρους που χρησιμοποιούνται στις δραστηριότητες διατήρησης, στην εφαρμογή νέων ψηφιακών τεχνολογιών, στην επαγγελματική κατάρτιση του προσωπικού, στην προβολή των συλλογών και στην επιστημονική και πολιτιστική δραστηριότητα των φορέων.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε έξι αρχειακά ιδρύματα που βρίσκονται σε τρεις χώρες - τη Βραζιλία, την Ελλάδα και την Πορτογαλία. Σε ένα από τα επιλεγμένα ιδρύματα εφαρμόστηκε η *Μεθοδολογία Εξαρτημένης Αποτίμησης* (Contingent Valuation Methodology), τεχνική που χρησιμοποιείται στα Πολιτιστικά Οικονομικά (Cultural Economics) για την εκτίμηση της αξίας πολιτιστικών αγαθών μέσω της διερεύνησης της προθυμίας των ατόμων να πληρώσουν για αυτά, συνήθως μέσω υποθετικών σεναρίων.¹

Αυτή η διεπιστημονική μελέτη επιδιώκει να φέρει πιο κοντά τα πεδία της Ιστορίας, της Επιστήμης της Πληροφορίας, της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της διαχείρισης των οικονομικών της, ώστε να επιτευχθεί μεγαλύτερη αναγνώριση των αρχείων ως φορέων κοινωνικής, οικονομικής και τεχνολογικής ανάπτυξης. Δίνει έμφαση στην παραμετροποίηση της Μεθοδολογίας Εξαρτημένης Αποτίμησης που θα εφαρμοστεί για πρώτη φορά σε αρχειακά ιδρύματα, συνεισφέροντας έτσι στην καλύτερη κατανόηση της σχέσης τους με την κοινωνία των πολιτών.

Η γνώση των αξιών που αποδίδουν οι τοπικές κοινότητες στα αρχεία μπορεί να συμβάλει στην ενδυνάμωση των ιδρυμάτων και στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ως μια συνεχής διαδικασία, το έργο προβλέπει τη δυνατότητα κοινωνικής συμμετοχής στην

¹ D. Throsby, "Determining the value of cultural goods: How much (or how little) does contingent valuation tell us?", *Journal of Cultural Economics*, 2003, 27, p. 275-285. Throsby D., "Heritage Economics: Coming to Terms with Value and Valuation", in: E. Avrami - S. Macdonald - R. Mason - D. Myers (eds.), *Values in Heritage Management: Emerging Approaches and Research Directions*, The Getty Conservation Institute, Los Angeles 2019, p. 199-209.

απόδοση αξιών και στη λήψη αποφάσεων για τη διατήρηση της αρχειακής κληρονομιάς, αντιμετωπίζοντας τόσο τις υλικές όσο και τις άυλες πτυχές της.

Μεθοδολογία και Αρχικά Αποτελέσματα

Η μελέτη αρχικώς επικεντρώθηκε στα εξής ιδρύματα: στη Βραζιλία, στο Δημόσιο Αρχείο του Μινάς Ζεράις (Arquivo Público Mineiro) και στο Δημόσιο Αρχείο της Πολιτείας της Μπαΐα (Arquivo Público do Estado da Bahia)· στην Ελλάδα, στα Ιστορικά Αρχεία της Κέρκυρας (Γενικά Αρχεία του Κράτους-Αρχεία Νομού Κέρκυρας) και στα Αρχεία της Βουλής· στην Πορτογαλία, στο Αρχείο του Δήμου της Λισαβόνας (Arquivo da Câmara Municipal de Lisboa) και στο Περιφερειακό Αρχείο της Έβορα (Arquivo Distrital de Évora).² Όλα τα επιλεγμένα ιδρύματα διαθέτουν δημόσια διοικητικά έγγραφα, χρηματοδοτούνται από κρατικούς φορείς σε διάφορα επίπεδα, προσφέρουν ευρεία και δωρεάν πρόσβαση στο υλικό τους, έχουν καταρτισμένες ομάδες για τη διαχείριση και διατήρηση εγγράφων, επενδύουν στη διάδοση του πολιτισμού με διάφορους τρόπους και βρίσκονται σε περιοχές με σημαντική πολιτιστική και περιβαλλοντική κληρονομιά και ισχυρή τουριστική απήχηση.

Μεταξύ Αυγούστου και Δεκεμβρίου 2023, πραγματοποιήθηκαν επιτόπιες επισκέψεις για την παρατήρηση των υποδομών, την αλληλεπίδραση με το τεχνικό και διοικητικό προσωπικό και την αξιολόγηση της λειτουργίας των ιδρυμάτων. Αυτή η φάση επικεντρώθηκε στην εκτίμηση των επενδύσεων που έγιναν στους τομείς της ψηφιοποίησης και της διατήρησης, καθώς και στις πολιτιστικές και επιστημονικές πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στην αύξηση της συμμετοχής χρηστών και ερευνητών. Επιπλέον, εξετάστηκε ο ρόλος των ιδρυμάτων στην κοινωνία, με στόχο την αποτίμηση της κοινωνικής τους προσφοράς στο ευρύ κοινό.

Στο μέλλον θα αξιολογηθεί η οργάνωση των ιστότοπων των ιδρυμάτων, βάσει της επισκεψιμότητάς τους από το κοινό και των δυνατοτήτων και όρων πρόσβασης στο υλικό μέσω του διαδικτύου. Τέλος, θα μελετηθούν τα βιογραφικά των υπαλλήλων για να εντοπιστούν οι ειδικότητες των εργαζομένων και να αποτιμηθεί η πνευματική και τεχνική τους παραγωγή.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν υποδεικνύουν σημαντικές κυβερνητικές προσπάθειες στον τομέα της ψηφιοποίησης στα έξι εξεταζόμενα ιδρύματα. Ωστόσο, χρειάζεται να γίνουν περισσότερα, ειδικά όσον αφορά την ψηφιακή διατήρηση.³ Οι τεχνικές πτυχές θα μπορούσαν να βελτιωθούν εάν οι δραστηριότητες ψηφιακής διαχείρισης και διατήρησης αναγνωρίζονταν ως βασική λειτουργία των οργανισμών και πραγματοποιούνταν από εσωτερικές ομάδες αντί να ανατίθενται σε εξωτερικούς εργολάβους προσωρινών έργων. Παρότι στα αρχειακά

² Αν και ερευνήθηκαν και άλλα αρχεία, δόθηκε προτεραιότητα στην επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων που συλλέχτηκαν μόνο από δημόσια ιδρύματα.

³ J. Allinson, "OAIIS as a reference model for repositories: an evaluation", UKOLN, University of Bath, 2006, <http://www.ukoln.ac.uk/repositories/publications/oais-evaluation-200607/>. U. M. Borghoff - P. Rödiger - L. Schmitz - J. Scheffczyk, *Long-term preservation of digital documents*, Springer, Heidelberg, 2006. D. Giaretta, *Advanced digital preservation*, Springer-Verlag, Heidelberg, 2011.

ιδρύματα/αρχαιακούς φορείς παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση διάθεσης περισσότερων πόρων για την ψηφιοποίηση των συλλογών τους, ως στρατηγική πολιτιστικής προβολής, βελτίωσης της πρόσβασης και διατήρησης των πρωτότυπων εγγράφων, αυτή η προσέγγιση δεν μπορεί να θεωρηθεί αποτελεσματική για την ευρύτερη πρόσβαση του μη ακαδημαϊκού κοινού. Οι προσπάθειες προβολής/διάδοσης ποικίλλουν από έργα που περιλαμβάνουν τη συμμετοχή των κοινοτήτων που ζουν κοντά στο ίδρυμα, όπως η περίπτωση του Arquivo Municipal de Lisboa,⁴ μέχρι μόνιμες ή προσωρινές εκθέσεις της συλλογής στα περισσότερα άλλα ιδρύματα, τα οποία τείνουν να έχουν μικρή επιρροή στην μη ακαδημαϊκή κοινότητα. Αυτή η κατάσταση οφείλεται κυρίως στην έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού σε αυτόν τον τομέα.

Η δεύτερη ερευνητική διαδικασία περιελάμβανε τη διεξαγωγή μιας μελέτης Εξαρτημένης Αποτίμησης (Contingent Valuation) σε ένα αρχαιακό ίδρυμα. Συνεργάτες εξειδικευμένοι στα Πολιτιστικά Οικονομικά ανέπτυξαν ένα ερωτηματολόγιο βάσει παρόμοιων εμπειριών.⁵ Το ερωτηματολόγιο εγκρίθηκε προηγουμένως από την επιτροπή ηθικής του Ομοσπονδιακού Πανεπιστημίου του Minas Gerais, το οποίο φιλοξενεί αυτή τη φάση της έρευνας. Το επιλεγμένο ίδρυμα ήταν το Arquivo Público Mineiro στο Belo Horizonte της Βραζιλίας. Μεταξύ Οκτωβρίου 2023 και Μαρτίου 2024, 366 άτομα απάντησαν στις ερωτήσεις είτε μέσω ηλεκτρονικής φόρμας είτε με προσωπική συνέντευξη. Η μελέτη διερεύνησε τη διάθεση των ερωτηθέντων να στηρίξουν οικονομικά το ίδρυμα μέσω φορολογικών κονδυλίων και εφάπαξ δωρεών. Τα δεδομένα υποδεικνύουν ότι οι ερωτηθέντες αντιλαμβάνονται ότι η κυβέρνηση θα πρέπει να είναι υπεύθυνη για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων του ιδρύματος μέσω δημοσίων κονδυλίων που προέρχονται από υποχρεωτικούς φόρους που πληρώνονται από ολόκληρο τον πληθυσμό.

Ένα αξιοσημείωτο εύρημα της έρευνας είναι η υψηλή πολιτιστική αξία που αποδίδεται από τους τακτικούς χρήστες του ιδρύματος, κυρίως ατόμων με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και κατοίκων του Belo Horizonte. Αυτή η αξία συνδέεται με τη διατήρηση της ατομικής και συλλογικής μνήμης και τη συμβολή στην ανάπτυξη δημόσιων πολιτικών για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αποκαλύπτοντας ότι το Arquivo Público Mineiro απευθύνεται σε ένα εξειδικευμένο κοινό. Ωστόσο, το ευρύ κοινό, που θα μπορούσε να απευθυνθεί στο ίδρυμα για πρόσβαση σε έγγραφα που αφορούν προσωπικά νομικά ζητήματα ή για την εξασφάλιση

⁴ <https://arquivomunicipal.lisboa.pt/atividades-e-difusao/publico-em-geral>.

⁵ D. Fujiwara - R. N. Lawton - S. Mourato, "More than a good book: contingent valuation of public library services in England", in S. Cameron (ed.), *The Economics of Books and Reading*, Springer, 2022, p. 123-150. A. F. Machado - D. M. C. P. Faria - S. C. Diniz - B. F. Paglioto - R.C. Michel - G. V. de Melo, "The Evaluation of Public Goods. Systems thinking in the case of Circuito Liberdade", in Y. Jung - A. R. Love (eds.), *Systems Thinking in Museums: Theory and Practice*, Lanham, Rowman & Littlefield, Lanham 2017, p. 131-145.

των πολιτικών του δικαιωμάτων, δεν φαίνεται να αναγνωρίζει τη σημασία του ιδρύματος για την προσωπική του ζωή.⁶

Η έρευνα αποκαλύπτει ότι το Arquivo Público Mineiro διαχρονικά κινείται μεταξύ της πολιτιστικής/ιστορικής του αποστολής και των δημόσιων διοικητικών του λειτουργιών. Είναι πιθανό αυτό το χαρακτηριστικό να επεκτείνεται και σε άλλα αρχεία και να αποτελεί μία από τις αιτίες των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν αυτά τα ιδρύματα. Το βέβαιο είναι ότι με ισχυρότερη κρατική στήριξη, τα αρχεία θα μπορούσαν να ασκήσουν πλήρως την τριπλή τους λειτουργία, υποστηρίζοντας την ιστορική έρευνα και τη δημόσια διοίκηση, καθώς και την κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών.

Χρηματοδότηση - Ευχαριστίες

Η έρευνα αυτή χρηματοδοτήθηκε από το FAPEMIG (Foundation for Research Support of Minas Gerais), Project number APO 0237-22, και το Coordenação de Aperfeiçoamento de Pessoal Superior, Brasil (CAPES), Finance Code 001.

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν, οργανώθηκαν, επεξεργάστηκαν και αναλύθηκαν σε συνεργασία του Τμήματος Τεχνών του Ομοσπονδιακού Πανεπιστημίου του Minas Gerais (UFMG) και του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής (ALIS-UNIWA). Στην Πορτογαλία, ο Δρ Tiago C. P. dos Reis Miranda, από το Διεπιστημονικό Κέντρο Ιστορίας, Πολιτισμών και Κοινωνιών (CIDEHUS) του Πανεπιστημίου της Έβορας, συνέβαλε στη διευκόλυνση της πρόσβασης στα επιλεγμένα αρχεία της χώρας. Στο Belo Horizonte, η Δρ Ana Flavia Machado και η μεταπτυχιακή φοιτήτρια Cinthia Santos ανέπτυξαν και διεξήγαγαν τη μελέτη Εξαρτημένης Αποτίμησης (Contingent Valuation) και ανέλυσαν τα αποτελέσματα. Ο καθηγητής Δρ. Rodrigo Bentes Monteiro ήταν υπεύθυνος για την εποπτεία της μεταδιδακτορικής έρευνας στο Ρίο ντε Τζανέιρο.

Το κτήριο των Γενικών Αρχείων του Κράτους στην Κέρκυρα (ΓΑΚ-Αρχεία Νομού Κέρκυρας)

⁶ Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής είναι διαθέσιμα στο: A. F. Machado - M. Almada - C. Santos, "Actions to Attribute Value to Cultural Equipment: The Case of a Public Archive in Brazil", *Lisbon: International Association of Arts and Cultural Management (AIMAC)*, 2024. p. 1-23, <https://t.ly/CUn5z>.